

Przegląd polskich nowości wydawniczych

Anna Stanis

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Biblioteka, książka, informacja, Internet 2014. Praca zbior. pod red. Zbigniewa Osińskiego, Renaty Malesy, Sebastiana D. Kotuły. Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2015, ss. 286. ISBN 978–83-7784–685-8

Ukazał się kolejny (już trzeci) tom z cyklu „Biblioteka, książka, informacja, Internet”, który przedstawia przegląd najnowszych badań naukowych z dziedziny informatologii i bibliologii. Składa się z dwóch części. Część pierwsza zatytułowana *Informacja i wiedza w dobie Internetu* zawiera dziewięć artykułów poświęconych zjawiskom i procesom informacyjnym zachodzącym w sieci. Rozważano w jaki sposób Internet wpływa na rozwój humanistyki (Zbigniew Osiński), a także wykorzystanie idei Open Source w działalności m.in. informacyjnej (Sebastian D. Kotuła). Poruszono problemy wyszukiwania materiałów wizualnych w Internecie (Kamil Stępień), serwisów dziennikarstwa obywatelskiego (Wanda A. Ciszewska), digitalizacji (Monika Sobczak-Walis; Rafał Wójcik). Zanalizowano, stosując indeks cytowań bibliograficznych CYTBIN, recepcję tekstów z dwudziestolecia międzywojennego we współczesnym piśmiennictwie bibliologicznym (Agnieszka Bajor). Część pierwszą zamyka artykuł poświęcony charakterystyce wybranych portali wymiany poglądów i wyników badań pracowników naukowych (Lidia M. Jarska) oraz artykuł na temat repozytorium instytucjonalnego, jako elementu promocji nauki (Lidia Mikołajuk).

Część druga zatytułowana *Kształcenie, książka i biblioteka a możliwości stwarzane przez Internet* zawiera 8 artykułów dotyczących m.in.: zmian w kształceniu w zakresie informatologii i bibliologii (Małgorzata Kowalska), bibliotek cyfrowych i bibliotek internetowych wykorzystywanych w procesie kształcenia (Żaneta Szerksznis; Anita Has-Tokarz), zastosowania technologii mobilnych w dostępie do wybranych zasobów cyfrowych (ośmiu polskich i 17 zagranicznych) (Mariusz Jarocki). Obszerny tekst poświęcono analizie zastosowania grywalizacji w działalności różnego typu bibliotek (Natalia Pamuła-Cieślak). Renata Malesa ukazała działanie lubelskich bibliotek publicznych na rzecz ograniczenia e-wykluczenia. Część drugą zamykają dwa teksty poświęcone bibliotekom uczelnianym, pierwszy o integracji książek elektronicznych z systemem biblioteczno-informacyjnym szkoły wyższej (Teresa Górniak), drugi opisuje wyniki badań dotyczących wykorzystywania informacji zawartych w rekordach MARC 21 przez użytkowników w procesie wyszukiwania w OPAC (Izabela Swoboda).

Siwecka Dorota: *Światowy model informacji bibliograficznej. Programy i projekty (1950–2010)*. Wrocław-Warszawa: Wydaw. SBP 2015, ss. 355. Seria „Nauka, Dydaktyka, Praktyka”; 162. ISBN 978-83-64203-48-0¹²

W pracy przeanalizowano i przedstawiono działalność międzynarodowych instytucji zajmujących się bibliografią na przestrzeni sześćdziesięciu lat, tj. od początku lat pięćdziesiątych XX w. do pierwszej dekady XXI w. włącznie. Termin bibliografia odnosi się tu do „zbioru opisów/rekordów bibliograficznych udostępnianych w postaci publikowanego spisu tradycyjnego, elektronicznego lub w postaci bazy danych”. Analiza zaleceń i wytycznych międzynarodowych instytucji w ostatnich sześćdziesięciu latach pozwoliła na określenie jak kształtował się model informacji bibliograficznej poczynając od bibliografii narodowej, poprzez ujednoczenie i normalizację w skali międzynarodowej do etapu globalizacji. Na ostatni etap rozwoju modelu informacji bibliograficznej istotny wpływ miało także zastosowanie nowych technologii. Kierunek ostatnich zmian zmierza, ze względu na potrzeby użytkowników wynikające z samodzielnego korzystania z bibliografii, do uproszczeń opisu bibliograficznego, opisu rzeczowego i formatu opisu danych z jednoczesnym zastosowaniem prostych dla użytkownika możliwości wyszukiwawczych.

Praca składa się z dziewięciu rozdziałów. W pierwszym przedstawiono bibliografię jako przedmiot badań i źródło informacji historycznej, podano znaczenie słowa „bibliografia”. W kolejnym – dokonano analizy działalności poszczególnych organizacji międzynarodowych i wybranych narodowych (Biblioteka Kongresu, Biblioteka Brytyjska). Szeroki kontekst dla opisu kształtowania się modelu informacji bibliograficznej stanowią również teksty dotyczące rejestracji bibliograficznej, opisu bibliograficznego, formatu wymiany danych.

Osobny rozdział poświęcono opracowaniu rzeczowemu dokumentów w bibliografii uwzględniając międzynarodowe zalecenia IFLA i UNESCO. Opisano różne języki informacyjno-wyszukiwawcze i ich zastosowanie w bibliografiach narodowych. Interesującym projektem jest system MACS (Multilingual Access to Subjects), który pozwala na równoległe przeszukiwanie czterech baz danych bibliotek narodowych uczestniczących w projekcie (Biblioteka Niemiecka, Biblioteka Narodowa Francji, Biblioteka Narodowa Szwajcarii, Biblioteka Brytyjska) niezależnie od języka w jakim sformułowane jest zapytanie.

Dwa ostatnie rozdziały poświęcono organizacji pracy nad bibliografiami, formie i zawartości bibliografii narodowych. Pracę uzupełniono obszerną bibliografią, indeksami osobowym i przedmiotowym oraz wykazami skrótów.

Tomaszczyk Jacek: *Model systemu informacji terminologicznej*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2014, ss. 218. „Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”; nr 3257. ISBN 978-83-8012-339-7

Przedmiotem książki jest prezentacja badań prowadzonych nad organizacją i udostępnianiem informacji terminologicznej. Z przeprowadzonej analizy polskiej i zagranicznej literatury wynika, że powyższa tematyka nie ma jeszcze kompleksowego opracowania teoretycznego. W pierwszym rozdziale pracy zdefiniowano nowe pojęcie – informacja terminologiczna – poprzedzając je definicjami terminów: *informacja*, *termin* i *terminologia*. Opisano historię badań, szkół terminologii, ich twórców i teorie w nauce o terminologii. Określono cele działalności terminologicznej, różne formy jej organizacji, zarówno w skali krajowej, jak i ogólnoswiatowej. Osobny podrozdział poświęcono

¹² Szczegółową recenzję książki Doroty Siweckiej przygotowaną przez Jacka Łubockiego prezentujemy w obecnym numerze ZIN na s. 134–137.

terminologii występującej w językach informacyjno-wyszukiwawczych najczęściej opisywanych w literaturze i stosowanych w praktyce, takich jak: klasyfikacje, języki haseł przedmiotowych, języki deskryptorowe oraz języki słów kluczowych.

Dla informacji terminologicznej zaproponowano definicję „...to informacja o terminach i wyrażanych przez nie pojęciach oraz źródłach, produktach, usługach i narzędziach terminologicznych, a także o specjalistach, stowarzyszeniach, organizacjach, instytucjach i firmach prowadzących działalność w zakresie terminologii”. Scharakteryzowano cechy informacji terminologicznej, jej rolę, znaczenie, źródła i odbiorców.

Rozdział drugi poświęcony jest problemom i systemom informatycznym związanym z informacją terminologiczną. Zarządzanie informacją terminologiczną różni się od zarządzania informacją ogólną. Jej celem jest umożliwienie użytkownikowi łatwego dostępu do zasobów terminologicznych, tak aby mógł on w różny sposób wyszukiwać, porównywać, analizować i graficznie przedstawiać uzyskane w ten sposób aktualne i historyczne informacje. Wśród problemów związanych z zarządzaniem informacją terminologiczną omówiono organizację dostępu do tego typu informacji, prawa autorskie, informatyczne systemy zarządzania informacją terminologiczną, format wymiany danych terminologicznych, wykorzystanie sieci semantycznej.

W rozdziale trzecim zaproponowano oryginalny ogólnopolski model wielod dziedzinowego systemu informacji terminologicznej, którego najważniejszymi cechami są: multidyscyplinarność, kompleksowość informacji opisującej terminy, funkcjonalność, elastyczność i otwartość na potrzeby użytkownika. Opisany model infrastruktury systemu opiera się na współpracy sieci instytucji gromadzących zasoby terminologiczne koordynowanej przez Centrum Terminologiczne.

W pracy zastosowano jakościowe metody badawcze: analizę piśmiennictwa z zakresu informatologii, terminologii rozumianej jako dyscyplina naukowa oraz terminografii, a także – metodę analizy zawartości (do badania serwisów internetowych), zastosowano również technikę wywiadu swobodnego. Książkę zaopatrzone w bogaty aparat pomocniczy.

Teoretyczne zagadnienia bibliologii i informatologii. Studia i szkice. Pod red. Elżbiety Gondek. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2015, ss. 191. „Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”; nr 3237. ISBN 978-83-8012-365-6

Książka zawiera zbiór rozpraw poświęconych wybranym zagadnieniom teoretycznym z zakresu bibliologii i informatologii napisanych przez grono specjalistów z tej dziedziny. Poruszono w niej problemy związane m. in. z drukarstwem, sztuką książki, bibliografią i czytelnictwem. Różnorodność problemów stworzyła okazję do szerszego spojrzenia na przedmiot badań dziedziny wiedzy, jaką jest nauka o książce i informacji. Kilka rozpraw omawia przedmiot badań bibliologii. Problemem badań czytelnictwa i jego opisu w teorii bibliologii poświęcona jest praca Ireny Sochy *Zachowania lekturowe Polaków – problemy i kategorie opisu czytelnictwa*. Na sztukę książki w badaniach bibliologicznych zwraca uwagę Małgorzata Komza. Do aktualnych zadań badawczych bibliologii Maria Juda zalicza dawne drukarstwo, proponując wyodrębnienie dziejów edytorstwa, formy książki oraz jej wyposażenia zdobniczego jako subdyscypliny. Miejscu drukarstwa w bibliologii poświęcona jest też praca Elżbiety Gondek *Zawód drukarza i technologia druku w bibliologii i poza jej zakresem*.

Pod wpływem rozwoju nowych technologii i technik komunikacji zmienia się także przedmiot badań informatologii. Barbara Sosińska-Kalata w rozprawie *Ewolucja koncepcji informatologii (nauki o informacji)* wnikliwie opisuje jak zmieniał się przedmiot badań tej dyscypliny i jak pod wpływem tych zmian kształtowała się nazwa, a tym samym jej tożsamość. Problemem przedmiotu badań informatologii zajmuje się też Jadwiga Woźniak-Kasperek w pracy *Z głównych problemów samoświadomości*

informatologii, zadając pytania: Czy w chwili obecnej informatologia jest samodzielną dyscypliną naukową, czy też stanowi dopełnienie bibliologii? Jakie są relacje informatologii z bibliotekoznawstwem i bibliografią? Co jest głównym przedmiotem badań informatologicznych? Z podsumowania autorki wynika, że informatologia nie jest jednolitą dyscypliną, a raczej zbiorem w różny sposób ze sobą powiązanych subdyscyplin o różnym stopniu szczególności.

Rozważania nad bibliometrią używaną do badania komunikacji piśmienniczej stanowią treść pracy Marty Skalskiej-Zlat. Wiesław Babik opisuje cele, zadania, strukturę i program organizacji ISKO (International Society for Knowledge Organization). Remigiusz Sapa w swojej rozprawie *Biblioteka naukowa w integrującym się środowisku informacyjnym człowieka* opisuje rolę bibliotek naukowych, wskazując na kolejny etap zadań przewidzianych dla tego typu bibliotek – budowanie spójnej infrastruktury integrującej tradycyjne zasoby z zasobami informacji cyfrowej i technologiami dostępnymi w środowisku cyfrowym.

Temat środowiska cyfrowego wpływającego na kształt współczesnej bibliografii podejmuje Jadwiga Sadowska w artykule *Dokąd zmierza bibliografia w «erze cyfrowej»? Wychodząc od podstawowych zmian w organizacji bibliografii w ostatnim półwieczu, opisując nowe rozwiązania FRBR, RDA, ICP*, autorka nakreśla perspektywę informacji bibliograficznej. W tekście J. Sadowskiej znalazło się również omówienie dwóch dokumentów istotnych dla przyszłości informacji bibliograficznej: 1) *On the Record. Report of the Library of Congress Working Group on the Future of Bibliographic Control* opracowany przez Grupę Roboczą w Bibliotece Kongresu w 2008 r., 2) *Guidelines for National Bibliographies in the Electronic Age* opracowany w tym samym roku przez Zespół IFLA. Prace nad bibliografią w „erze cyfrowej” mają przede wszystkim uczynić ją wygodną i przydatną użytkownikowi.

Książkę wyposażono w indeks osobowy.

Włodarczyk Bartłomiej: *Mapy tematów jako podstawa semityzacji języka haseł przedmiotowych*. Warszawa: Wydaw. SBP 2016, ss. 323. Seria „Nauka, Dydaktyka, Praktyka”; 167. ISBN 978-83-64203-62-6

Upowszechnienie Internetu przyczyniło się do zwiększenia samodzielności użytkowników w wyszukiwaniu informacji. Dostosowanie języków haseł przedmiotowych, jednego z najpowszechniejszych narzędzi wyszukiwania, do współczesnych potrzeb użytkowników, stało się zadaniem priorytetowym dla bibliotek oferujących czytelnikom ten rodzaj wyszukiwania.

Celem prezentowanej publikacji jest opis koncepcji, jednej z możliwych transformacji języków haseł przedmiotowych, która usprawniłaby wyszukiwanie rzeczowe w katalogach bibliotecznych. Autor określił cel rozprawy jako „analiza i zaprezentowanie jej rezultatów w zakresie możliwości optymalizacji wykorzystania danych semantycznych zorganizowanych jako JHP w celu stworzenia systemu zapewniającego skuteczniejsze, bliższe oczekiwaniom użytkowników wyszukiwanie informacji”. W literaturze przedmiotu powstało już wiele prac opisujących mapy tematów. Praca Bartłomieja Włodarczyka jest jedną z najobszerniejszych na ten temat i jedyną opisującą możliwość przekształcenia JHP w mapę tematów na konkretnym przykładzie JHP BN.

Książka składa się z trzech części. W pierwszej, potraktowanej jako wstęp do całej rozprawy, przedstawiono przegląd dotychczasowych wyników polskich i zagranicznych badań przeprowadzonych nad JHP, zarówno z punktu widzenia metodyki ich tworzenia jak i stosowania. Omówiono propozycje przekształcenia LCSH, włoskiego JHP Soggettario, prace nad automatyzacją indeksowania z zastosowaniem języków informacyjno-wyszukiwawczych. Prace badawcze nad przekształceniem JHP w model map tematów prowadził do tej pory jedynie japoński zespół z Center for Integrated Area Studies (Uniwersytet w Kioto) pod kierunkiem Motomu Naito m.in. dla języka japońskiego NDLSH, LCSH, AGROVOC.

W drugiej części (rozdziale pierwszym) przedstawiono mapy tematów jako model reprezentacji wiedzy, opisano historię ich powstania, scharakteryzowano elementy wchodzące w skład modelu i sposób ich zapisu. Opisano oprogramowanie pozwalające tworzyć i zarządzać mapami tematów (Ontopia, Kamala, Wandora), pozabiblioteczne obszary zastosowań map tematów tj. cyfrową humanistykę, e-learning (wykorzystanie map tematów w tworzeniu sieciowych materiałów edukacyjnych). Przedstawiono podstawowe rozwiązania stosowane w wizualizacji map tematów w różnych projektach. Porównano mapy tematów i model SKOS w przedstawieniu języków informacyjnych o notacji paranaturalnej. Wśród wymagań stawianych sposobom prezentacji map tematów jako najważniejsze wymieniono: dynamiczną adaptację do oczekiwań użytkownika oraz możliwość szybkiej i intuicyjnej nawigacji.

W części trzeciej (rozdział drugi) przedstawiono propozycję przekształcenia JHP BN w mapę tematów (w dniu 30.04.2014 słownictwo JHP BN liczyło 171 592 tematów ogólnych, formalnych i jednostkowych). Propozycję przekształcenia poprzedzono podsumowaniem dotychczasowych prac prowadzonych nad transformacją JHP w mapę tematów. Zaprezentowano model indeksowania i wyszukiwania oparty na ontologii autorstwa Winfrieda Goederta, Jessici Hubrich i Matthiasa Nagelschmidta. Celem przekształcenia JHP BN w mapę tematów jest udoskonalenie możliwości wyszukiwawczych systemu bibliotecznego, tak aby odpowiedzi na zapytania użytkowników były kompletne i precyzyjne. Jako dwa podstawowe założenia wymieniono: 1) wykorzystanie informacji zapisanych w rekordach wzorcowych jednostek leksykalnych, słowniku i hasłach rozwiniętych JHP BN, 2) zgodne z modelem danych, maksymalne wykorzystanie elementów i konstrukcji wchodzących w skład standardu map tematów. Wśród wymagań stawianych JHP BN przekształcanemu w mapę tematów wymieniono: 1) poszerzenie zapytania informacyjnego, 2) uwzględnienie w jednakowym stopniu relacji paradygmatycznych i syntagmatycznych. Przedstawiono przykładowe techniczne rozwiązania problemu konwersji danych z formatu MARC 21 do jednego ze standardowych formatów wykorzystywanych do przedstawiania map tematów. W przekształceniach rekordów wzorcowych tematów wskazane zostały rodzaje tematów JHP BN denotujących więcej niż jeden przedmiot w rzeczywistości pozadokumentacyjnej oraz sposób ich rozdzielenia, tak aby jeden temat reprezentował jeden przedmiot, co można wykonać jeszcze przed przekształceniem JHP w mapę tematów. Szczegółowo przedstawiono problemy występujące przy różnych rodzajach tematów (warianty nazw imprez, nazwy korporatywne, nazwy geograficzne). Omówiono reprezentacje różnych rodzajów relacji w mapie tematów. Rezultatem analizy JHP BN w przekształceniu w mapę tematów jest opracowanie wstępnej ontologii tej mapy. Schemat mapy zaprezentowano w oparciu o diagramy skonstruowane z wykorzystaniem programu Onotoa. Do wizualizacji wykorzystano wstępny projekt standardu GTM. Wstępna ontologia mapy tematów stworzonej w oparciu o JHP BN składa się z 19 typów tematów, dwóch typów nazw, 29 typów powiązań i 50 typów ról. Schemat może być rozbudowywany o dodatkowe typy tematów, powiązań i wystąpień.

Praca Bartłomieja Włodarczyka może stanowić źródło inspiracji dla twórców języków haseł przedmiotowych a także dla badaczy zajmujących się językami informacyjno-wyszukiwawczymi. Książkę zaopatrzone w obszerną bibliografię i aneks *Wskaźniki przedmiotu ontologii mapy tematów opartej na JHP BN*.

Nadestano: 18 maja 2016.